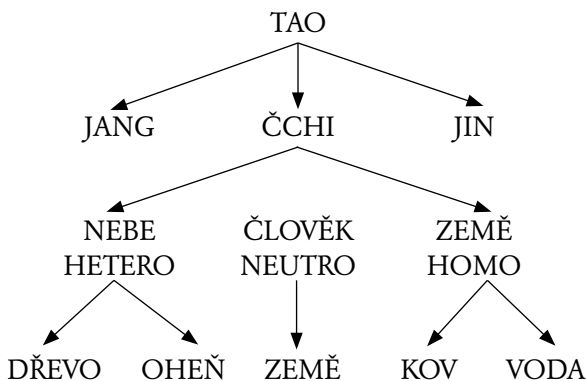

UČENÍ O PĚTI PRVCÍCH – ELEMENTECH

Starověký čínský přístup k poznávání světa nezkoumal jednotlivosti odděleně, analyticky, ale za vším viděl jinjangové proměny základní substance čchi. Jejím diferencováním bylo vyčleněno pět prvků – počátků: dřevo, oheň, země, kov a voda.

Vyjádření hlavní věty tao.

Učení o pěti prvcích (elementech) se stalo dalším zákonem tradiční čínské medicíny. Podle ní jde o pět hybných sil, jejichž spolupůsobením vznikají další formy bytí. I tyto prvky jsou pouze projevem a výsledkem interakce jinové a jangové složky čchi a nejedná se o nějaké nové, nezávislé jednotky existence. Nelze je chápat jako konkrétní věci. Jde o pět původních prazdrojů diferencované čchi, které předurčují charakter věcí a jevů. Od nich se odvíjí proces neustálých cyklických změn všech věcí, od zrodu přes plnou sílu až po

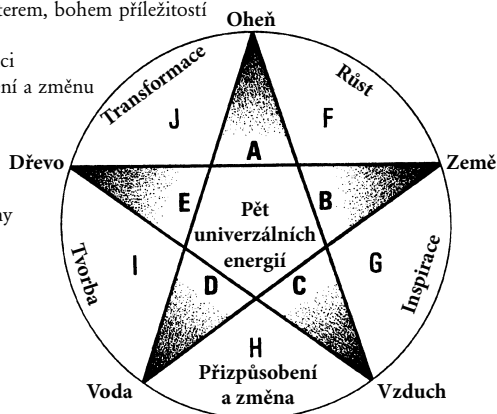
následný zánik. Každá z nich v sobě obsahuje i ostatní čtyři zbývající.

O podstatu pentagramu se zajímali i starověcí Řekové, zejména pýthagorejci. Jeho princip pochopíme z následujícího obrázku:

Vyvážený pentagram (vpravo)

- A moc ohně, řízená Martem, hohem činu
- B moc země, řízená Saturnem, bohem dobrého plánování
- C moc vzduchu, řízená Venuší, bohyní lásky
- D moc vody, řízená Merkurem, bohem vzájemného styku
- E moc dřeva, řízená Jupiterem, bohem příležitostí
- F výživa pro růst
- G dech života pro inspiraci
- H fluidita pro přizpůsobení a změnu
- I plodnost pro tvorbu
- J žár pro transformaci

Drobná nepravidelnost vyvede celek z nerovnováhy (dole)

Pentagram pýthagorejců.

Ale znali ho také i Mayové, a to dokonce již před dvanácti tisíci lety. Snad od nich pentagram převzali Číňané. Starověcí Mayové charakterizovali dlouhodobá časová období jako období Slunce. Podle nich dnes žijeme v období pátého Slunce. První Slunce bylo zničeno VODOU, druhé smělí popela a krve - ZEMÍ, třetí Slunce bylo zničeno uragány, větrem (patřícím do prvku DŘEVA), čtvrté OHNĚM. Nyní žijeme v epoše KOVU (bude zničena zbraněmi?).

V indické ájurvédě je rovněž pět doktrín, pět prvků vesmíru. I jim přináležejí jednotlivé planety, v lidském těle orgány, smysly a podobně. Jsou to:

1. vzduch, kterému patří ze světových stran sever, z planet Merkur a ze smyslů hmat;
2. oheň, kterému patří ze světových stran západ, z planet Mars, ze smyslových orgánů zrak;
3. země, které patří ze světových stran východ, z planet Jupiter, ze smyslových orgánů čich;
4. éter či prostor, kterému z planet patří Saturn, ze smyslových orgánů sluch;
5. voda, které patří ze světových stran jih, z planet Venuše a ze smyslových orgánů chuť.

Velice stará koncepce wu-sing (učení o vztazích mezi pěti základními prvky) vysvětluje vzájemné působení mezi věcmi a věčný cyklus růstu a úbytku. Tvoří celek, který si sám vystačí, sám se obnovuje a reguluje. Na této koncepci lze ilustrovat, jak se jang transformuje v jin a jin v jang. Tvoří spolu s koncepcí jinu a jangu kostru čínské filozofie. Stejně jako ona využívá symbolických vlastností a každou věc zařazuje do vlastní kategorie. Věci nejsou jen samy o sobě, jsou abstraktní implikací vydělující pět kategorií. Důležité jsou vzájemné vztahy mezi nimi, neboť jejich vzájemným spolupůsobením vznikají další formy bytí.

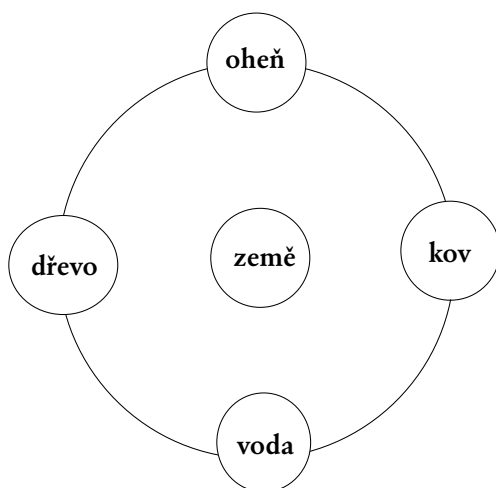
Tyto prvky jsou dřevo, oheň, země, kov a voda. Jde o čistě filozofické pojmy, podle nichž jsou klasifikovány všechny věci a jevy v přírodě.

Jelikož je pět prvků u zrodu všeho bytí, jsou podobně jako věci více jinového nebo jangového charakteru. Stejným způsobem nesou pečeť některého z pěti prvků, i když přitom současně obsahují všechny čtyři zbývající.

Jednotlivým prvkům přináležejí také jednotlivá roční období, světové strany a podobně, ale i jednotlivé orgány, tkáně, smysly, chutě, vůně, zvuky atd., a také energie větru, tepla, vlhka, sucha a chladu. Jde o takzvané funkční energie.

Jednotlivé prvky formují **prostor** tím, že vytvářejí patero stran – jih, východ, sever, západ a střed. Tím také dávají vznik

pěti světovým stranám. Na jihu je místo ohně, na severu vody, na východě dřeva a na západě kovu. Zemi pak přináleží střed.

Původní uspořádání pěti prvků se zemí uprostřed.

V nejstarší koncepci pěti prvků byla země uprostřed a kolem ní se ve čtyřech světových stranách nacházely ostatní čtyři prvky. Teprve později se země dostala na obvod kružnice, tak jak známe pentagram dnes.

Jednotlivé prvky jsou výrazem existence a pravidelného střídání **ročních období**. Dřevo vládne na jaře, oheň v létě, kov na podzim a voda v zimě a země ve všech čtyřech obdobích (nebo také v pozdním létě).

Přináležejí jim také charakter **podnebí**: vítr, teplo, vlhko, sucho, chlad. Transformací dřeva je vítr, transformací ohně teplo a horko, transformací země vlhko, transformací kovu sucho a transformací vody chlad.

Na základě pěti prvků se odvíjí celý proces **cyklických proměn** všech věcí od jejich zrodu, přes plnou sílu až po zánik. Těchto pět proměn je: zrození, nárůst, přeměna, shro-

mažďování a uschovávání. Podobně je tomu i v lidském životě. Dřevu přísluší narození a dětství, ohni dospívání, zemi střední věk, kovu stárnutí a vodě stáří.

Existuje propojenost člověka s přírodou i jeho přímá ovlivnitelnost faktory, jež jsou zdánlivě mimo něj. Z hlediska tradiční čínské medicíny nás však zajímá, že k jednotlivým prvkům patří také určité orgány. U člověka se pět prvků projevuje zejména prostřednictvím **pěti orgánů jin** a **pěti orgánů jang**. Každý z těchto prvků má vliv na dva orgány. Později byly k těmto deseti orgánům přidány ještě dva další (tři ohříváče a obal srdce).

Jde jednak o orgány jinové, plné, skladištní - cang, a jednak o orgány evakuační, duté - fu.

- K prvku dřeva patří z jinových orgánů játra, z jangových žlučník.
- K prvku ohně patří z jinových orgánů srdce, z jangových tenké střevo.
- K prvku země patří z jinových orgánů slezina (a slinivka), z jangových žaludek.
- K prvku kovu patří z jinových orgánů plíce, z jangových tlusté střevo.
- K prvku vody patří z jinových orgánů ledviny, z jangových močový měchýř.

Každý jinový (cang) orgán prostřednictvím své čchi ovlivňuje přímo stav a činnost určitých tělesných partií. Tak například ledviny a močový měchýř mají vliv na kosti, vnitřní ucho a vlasy.

Jednotlivým elementům nenáleží pouze orgány tělesné, ale i povrchové tkáně, smysly, nálady, chutě a podobně. Také již uvedené klima, roční období, evoluce a jiné pojmy jsou tříděny podle své příslušnosti k této teorii vzájemných vztahů (viz tabulka).

Orgány	Klima	Sezóna	Smysly	Element	Evoluce	Chuť	Povrchová tkáň	Nálady
Žl, J	vítr	jaro	oči	dřevo	zrození	kyselá	šlachy, svaly	hněv
TO, OS TeS, S	teplo	léto	jazyk	oheň	vývin	hořká	tepny	radost
Ž, SS	vlhko	konec léta	ústa	země	dospělost	sladká	měkké vazivo	starost
TS, P	sucho	podzim	nos	kov	stárnutí	ostrá	kůže	smutek
MM, L	chlad	zima	uši	voda	smrt, stagnace	slaná	kosti	strach

Vzájemné vztahy mezi pěti prvky (prvoelementy).

■ CHARAKTERISTICKÉ ZNAKY JEDNOTLIVÝCH PRVKŮ

Dřevo

Je povahou jangové, teplé, a proto se roztahuje do okolí, proniká jím, stejně jako kořeny stromu. Taktéž jako rostlina roste a stoupá směrem nahoru. Je rozhodné jako vítr, ohebné jako osika. Může se ohýbat a napřimovat. Tělesná forma dřeva je podlouhlá a jeho přirozenost teplá. Souvisí se vším, co je křehké, slabé, právě se rodící, vše, co je rostlinného charakteru. Zápasí s osudem, pouští se do boje s protivenstvím. Jedinec dřeva je inteligentní, nezávislý, pokouší se překonávat své vlastní hranice a omezení. Je zblázněný do všeho nového, je průkopníkem nových myšlenek překonávajícím jakýkoliv odpor.

Přináleží mu ze světových stran východ, z barev modrozelená. Jeho čchi vniká do jater a vychází očima. Esence dřeva se uchovává v játrech a jí způsobené chorobné stavy vyvolávají leukavost. Její chuť je kyselá.

Proto se i orgán přináležející prvku dřeva bude chovat stejně. Játra řídí vnitřní prostupnost, celkové stoupání jangové čchi.

Čchi dřeva se koncentruje v hlavě a nemoci jí způsobené se poznají na šlachách a vazivu.

Oheň

Jeho čchi má silně jangovou povahu, je horká. Proto čchi srdce představuje hlavní jangovou energii v těle a podílí se na jeho zateplování. Oheň je horký a šlehá nahoru, proto souvisí se vším, co je horké povahy a stoupá nahoru. Čchi vniká do srdce a vychází ušima. Poněvadž je srdce vládcem cangových (jinových, plných) orgánů, jeho poruchy se na nich odrážejí.

Z chutí sem patří hořká, z barev červená. Z fází proměn dorůstání, nárůst, z ročních období léto. Oheň představuje základ pro tvorbu jangu.

Jedinec pod vlivem ohně se snaží spojovat různé prvky v jeden celek. Svou nesmírnou energií vnáší do světa sílu světla, lásky a vědomí. Je výřečný, přitažlivý, má osobní kouzlo a dar slova.

Země

Je jinové povahy, dává vznikat formám, životu, plodí, rozmnožuje a vyživuje. Její funkcí je rozhojňovat a rozmnožovat. Proto také má čchi sleziny v těle za úkol vznik a rozvod vyživující esence, která neustále zásobuje, vyživuje a regeneruje organismus. Její přirozeností je zapařování. Voda bez země by se nemohla shromažďovat. Tělesná forma je kulatá.

Náleží středu a z barev k ní patří žlutá. Čchi vniká do sleziny a vychází ústy, proto se její onemocnění projevují na kořenu jazyka. Chuť je sladká.

Jedinec země je mírotvůrce, jehož vedoucím příznakem je sjednocování. Vytváří a upevňuje vzájemné vztahy, podporuje vzájemný soulad. Spojuje vše, co bylo původně rozdělené a protikladné. Je schopný měnit stanoviska, ale vždy vyhmátne to, co je nejdůležitější pro maximální spolupráci s minimálními oběťmi. Je přizpůsobivý a tvárný. Vyvolává atmosféru důvěry a uvolnění.

Kov

Je čisté přirozenosti, proto má čchi plic na starosti udržování vnitřní čistoty. Funkcí je svírat, stahovat. Tělesná forma je hranatá, chuť ostrá. V cyklu přeměn představuje dozrání. Barva je bílá. Čchi vniká do plic a vychází nosem. Působí nemoci, které se projevují na zádech a poznají se na pokožce a na ochlupení. Kov dodává všem věcem pevnost, proto pod něj patří i kůže, jež vytváří ochranu proti zevnějšku.

Ze světových stran mu náleží západ, z ročních období podzim. Jeho vlastností je podléhání změnám a formování.

Jedinec kovu se snaží o zdokonalování formy a funkce. Jeho vedoucím principem je přeměna. Má rozsáhlé rozlišovací schopnosti, odděluje dobré od nedobrého a nedokonalého. Definuje a stanovuje míry, normy a měřítka dokonalosti, určuje morální hodnoty. Je ochráncem ctnosti a zásad.

Voda

Je silně jinového charakteru. Z ní se rodí život, ona do sebe vtahuje a uschovává. Proto ledviny v sobě uchovávají životní esenci a mají absorpční vlastnosti.

Ze světových stran jí náleží sever, jejím ročním obdobím je zima, z energií k ní patří chlad. Její vlastností je vlhkost, prosakování směrem dolů. Funkcí je svažování. Tělesná forma je plochá, přirozenost studená. Z barev jí přináleží černá. Čchi vchází do ledvin a vychází přes dva spodní otvory – močovou rouru a konečník. Její nemoci se poznají na úponech svalů a na kostech. Její chuť je slaná.

Jedinec vody je moudrý, filozof, neustále hledající pravdu. Odkrývá, co je skryté, odhaluje tajemství, odstraňuje neznalost. Je kritický k tomu, co je.

Poněkud podrobněji podávají projevy pěti prvků následující tabulky:

		DŘEVO	OHEŇ	ZEMĚ	KOV	VODA
NEBE	STRANA	východ	jih	střed	západ	sever
	OBDOBÍ	jaro	léto	pozdní léto	podzim	zima
	PODNEBÍ	větrno	horko	vlhko	sucho	chladno
	PLANETY	Jupiter	Mars	Saturn	Venuše	Merkur
	ČÍSLO	osm	sedm	pět	devět	šest
ZEMĚ	FÁZE CYKLU	rození	dorůstání	proměna	dozrání	uschování
	ZVÍŘE	slepice	ovce	kráva	kůň	svině
	ZRNOVINY	pšenice	proso	kao-liang	rýže	boby
	TÓNY	fis	a	d	e	h
	BARVY	modro-zelená	červená	žlutá	bílá	černá
	CHUTĚ	kyselá	hořká	sladká	pálivá	slaná
	PACHY	pach krve	spálenina	vůně	ztuchlina	hniloba
ČLOVĚK	ORGÁNY	játra	srdce	slezina	plice	ledviny
	VÝVODY	oči	jazyk	ústa	nos	uši
	TKÁNĚ	šlachy	cévy	maso	pokožka	kosti
	ZVUKY	křik	smích	zpěv	pláč	sténání
	CITY	hněv	radost	zádumčivost	žal	strach
	VSTUP NEMOCI	šije	hrud'	páteř, hřbet	ramena	kříž

Vzájemné vztahy mezi pěti prvky.

	DŘEVO	OHĚŇ	ZEMĚ	KOV	VODA
orgány jin orgány jang	játra žlučník	srdce, obal srdce tenké střevo, TO	slezina-slinivka žaludek	plicce tlusté střevo	ledviny močový měchýř
tkáně	svaly: jang - příčně pruhované, jin - hladké	cévy: jang - tepny, jin - žíly, krev	podkožní vazi- vo, lymfatická tkáň	kůže, ochlu- pení, sliznice	kosti, zuby, vlasy, re- produkční systém
smysly	oči - zrak	jazyk - chuť, řeč, střední ucho, dle Parka čich, sluch	chuť	nos - čich, hmat	vnitřní ucho, sluch, polohový mysl
přidru- žené tkáně	šlachy, klouby	mozek, mícha, jang - nervový systém, jin - endokrinní systém, somatické nervy - jang, vegetativní - jin, sympatikus - jang, parasypatikus - jin, štítná žláza, hypofýza, děloha, prostata	svalstvo	nadledviny, imunitní systém	vaječníky, varlata, prostata
systém	pohybový	cévní, nervový	zaživací, endokrinní	respirační	kostní, páteř
funkce	motorická	termická	sekreční	absorpční	akumulační
zuby	dle Parka 3. dle Gle- ditsche 3.	4. 8.	5. v horní čelisti 6., 7., v dolní čelisti 4., 5.	6. v horní čelis- ti 4., 5., v dolní čelisti 6., 7.	7. 1., 2.
regio- nálně	levá tvář, levé stehno, levé třísllo, kyčel, rameno, u mužů LDK, u žen PDK	mléčná žláza, čelo, levé předloktí, loket, ruka, noha, kolena	mléčná žláza, víčka, ústní dutina, pravá polovina hlavy, nos, pravá ruka a noha se zápěstím a kotníkem	pravá tvář, mléčná žláza, pravé před- loktí, holeň, kolena	podbradek, pravá dolní končetina s tříselnou krajinou, ramena, kyčle
emoce	hněv	radost, spokojenost, štěstí	neklid, obavy	smutek	strach
mentál- ní stav	originalita	přání	uvědomělost	vůle	moudrost

Tkáně a funkce náležející jednotlivým prvkům (prvoelementům).